

SEKSUALNO NASILJE NAD DEVOJČICAMA I ADOLESCENTKINJAMA IZ PERSPEKTIVE RANOG, DEČIJEG BRAKA

DRUGA STRANA ZIDA

Udruženje Roma
Novi Bečej

SOS na području nacionalnih manjina

Naziv publikacije:

„DRUGA STRANA ZIDA - Seksualno nasilje nad devojčicama i adolescentkinjama iz perspektive ranog, dečijeg braka”

Autorke:

Danica Jovanović, Vesna Čerimović i Jasna Pantić

Izdavač:

Udruženje Roma Novi Bečej

Podrška:

Medica Mondiale

Stručna podrška:

Danica Todorov, Andrijana Čović, Lepa Mladenović

Naslovna strana:

Pinrest

Prelom i štampa:

SWA TIM, Dobanovacki put 66a, 11080 Zemun, Altina

+381.11.21.92.179; +381.11.41.28.130

www.reklamnimaterijal.com

Tiraž:

200

PRVO IZDANJE

ISBN 000-00-000000-0-0

DRUGA STRANA ZIDA

Seksualno nasilje nad devojčicama i adolescentkinjama
iz perspektive ranog, dečijeg braka

Novi Bečej, Vojvodina 2019. godine

***„NE POSTOJI JASNIJE ODREĐENJE STANJA I
DUŠE JEDNOG DRUŠTVA OD TOGA KAKO SE
ONO ODNOSI PREMA SVOJOJ DECI „***

Nelson Mandela

***Da li imamo svest o tome da se seksualno
nasilje nad decom dešava globalno, bez
kulturnih i klasnih razlika? Da li verujemo da se
to dešava nekom drugom, van našeg
porodičnog kruga i okruženja naših prijatelja?
Da li stvarno slušamo priče seksualnog
zlostavljanja i da li smo spremni da se suočimo
sa sprečavanjem seksualnog nasilja nad decom
bez obzira na njegove pojavne oblike?***

SADRŽAJ

UVOD	10
PRAVNI OKVIR I ODGOVORNOST	12
NACIONALNI STANDARDI ZA SKLONIŠTA: SIGURNE KUĆE .	18
VRSTE USLUGA	21
REGISTRI SIGURNIH KUĆA O PRIJEMU ROMKIINJA	25
<i>(nepostojeći i jedva dostupni podaci)</i>	
SKLONIŠTA - SIGURNE KUĆE	28
<i>(čl. 23 Istanbulske konvencije Saveta Evrope)</i>	
• <i>ZAPOSLENI U SKLONIŠTIMA</i>	29
• <i>KRITERIJUM PRIJEMA U SIGURNE KUĆ</i>	30
• <i>PRIJEM DECE</i>	33
• <i>DUŽINA BORAVKA U SIGURNIM KUĆAMA</i>	34
• <i>DOSTUPNOST ŽENAMA SA INVALIDITETOMI MENTALNIM POREMEĆAJIMA</i>	36
• <i>OGRANIČENJA ŽENSKIH PRAVA TOKOM BORAVKA U SIGURNIM KUĆAMA</i>	38
• <i>SIGURNA KUĆA KAO ZATVOR ZA ŽRTVE</i>	39
• <i>ISKUSTVO UDRUŽENJA ROMA NOVI BEČEJ</i>	39

ISKUSTVA ROMKINJA	41
• <i>DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE UČESNICA</i>	44
• <i>ISKUSTVA OBRAĆANJA INSTITUCIJAMA</i>	49
PERCEPCIJA NASILJA I POTREBNE PODRŠKE	56
SVEDOČENJA UČESNICA FOKUS GRUPA	63
• <i>Prica 1</i>	63
• <i>Prica 2</i>	65
• <i>Prica 3</i>	67
• <i>Prica 4</i>	69
• <i>Prica 5</i>	72
• <i>Prica 6</i>	73
• <i>Prica 7</i>	76
• <i>Prica 8</i>	77

UVOD

Udruženje Roma Novi Bečej – SOS telefon na jezicima nacionalnih manjina aktivno od 2007. godine osnivanjem SOS telefona započinje svoj rad protiv prakse ranog, dečijeg, prisilnog i ugovorenog braka. Udruženje je prvo identifikovalo i imenovalo ovu praksu kao ulaznicu za seksualno nasilje nad romskim devojkicama¹. Sa godinama naš rad je jačao i davao podršku romskim majkama da se odupru ovoj praksi i zastupanjem da brak sa maloletnim licem postane krivično delo sa visokim kaznama, kao i da romski lideri javno deklariraju rani i dečiji brak kao krivično delo i odbiju podršku ovom činu kao „romskoj tradiciji“.

Sa godinama i Srbija je unapređivala svoja zakonska rešenja ali i dalje su ona bila znatno slabija od naših očekivanja i nisu ciljale i specifičan položaj devojkica u romskim zajednicama ili u nerazvijenim seoskim sredinama. Vođene ličnim ciljevima i iskustvom, aktivistkinje Udruženja uz saradnju stručnih lica napisale su ovu publikaciju. Ona nije samo analiza problema i zakonskih rešenja, već predstavlja i proizvod iskustvenog rada u pružanju zaštite romskim od prakse ranog, ugovorenog, dečijeg braka, a samim tim i seksualnog nasilja na teritoriji Vojvodine, intenzivno od 2015. godine.

Ova publikacija ne predstavlja niti studijski rad, niti je čisto empirijski zasnovana, ona ima za cilj da javnosti, civilnom

1

https://udruzenjeromanb.org.rs/images/publikacije/Rani_brakovi_romskih_devojkica.pdf

sektoru, predstavnicima institucija i donatoriskim agencijama predstavi problem tretiranja seksualnog nasilja u sistemu zaštite dece od seksualnog nasilja sa perspektive iskustva ranog, dečijeg braka, prisilnog ili ugovorenog koji je dominantna karakteristika devojčica iz romskih zajednica u Srbiji, ali i dvojčica koje žive u veoma nerazvijenim seoskim sredinama sa kojima Udruženje uglavnom i radi.

TERMIN „DETE“ U POSTOJEĆIM ZAKONIMA U SRBIJI I DEFINISANJE DEČIJEG BRAKA

Pravni okvir zaštite dečjih prava mora biti usklađen, jer termin „dete“ nije adekvatno usklađen sa stavom Ustava da je dete svaka osoba pre navršene 18. godine života.

Nažalost, zakoni nisu adekvatno terminološki uskladjeni tako da imamo Porodični zakon koji izraz „dete“ koristi bez jasne definicije, ali pravi razliku između „mlađih maloletnika“ (deca mlađa od 14 godina) i „starijih maloletnika“ (deca između 14 i 18 godina). Krivični zakon definiše „maloletnika“ kao lice između 14 i 18 godina, a „dete“ kao lice mlađe od 14 godina. Zakon o zdravstvenoj zaštiti koristi izraze „dete“ i „maloletnik“ bez preciznih definicija.

Usled neuskadjenosti terminologije, ženskim, feminističkim organizacijama uskraćene su mogućnosti da nasilje nad devojkicama, otelotvoren kroz praksu ranog braka, dečijeg ili ugovorenog braka, procesuiraju koristeći adekvatnija pravna sredstva.

U skladu sa definicijama u okviru UN Saveta za ljudska i dečija prava, brakovi koji uključuju makar osobu pre navršene 18. godine života, dele se u tri kategorije: dečiji brak, rani brak i prisilni brak. U dvanaestogodišnjoj praksi rada SOS telefona na jezicima nacionalnih manjina u okviru Udruženja Roma Novi Bečej, Romkinje neretko identifikuju sva tri oblika u svom iskustvu. Na osnovu toga, možemo da zaključimo da brakovi romskih devojkica imaju elemente sve tri kategorije: devojkica je uvek lice do navršene 14. godine, brak nije njen izbor a uključuje i partnera koji nije u uzrastu da „vrši svoje bračne

dužnosti“. Nažalost, Udruženje je tokom poslednjih godina u pružanju ovih usluga utvrdilo da se sve češće brak sklapa sa maloletnom devojčicom od strane punoletnog lica ili lica koje je na pragu punoletnosti (17+ godina).

DEFINICIJA NASILJA NAD DECOM

Svi oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotreba i zanemarivanja dece, kojima se ugrožava ili narušava fizički, psihički i moralni integritet ličnosti deteta, predstavljaju povredu jednog od osnovnih prava deteta navedenih u *Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima deteta*, a to je pravo na život, opstanak i razvoj. Donošenjem **Zakona o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta**² država se obavezala da preuzme mere za sprečavanje nasilja u porodici, institucijama i široj društvenoj sredini i da obezbedi zaštitu deteta.

Odredbe Konvencije odnose se na zaštitu deteta od: fizičkog i mentalnog nasilja, zloupotrebe i zanemarivanja (član 19); svih oblika seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja (član 34); otmice i trgovine decom (član 35); svih drugih oblika iskorišćavanja (eksploatacije) štetnih po bilo koji vid detetove dobrobiti (član 36); nehumanih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja (član 37). Konvencija, takođe, obavezuje države potpisnice da obezbede mere podrške za fizički i psihički oporavak deteta žrtve nasilja i njegovu socijalnu reintegraciju (član 39).

Vlada Republike Srbije je 16.maja 2002. godine usvojila **Nacionalni plan akcije za decu za period do 2015. godine**. Ovaj dokument je tada definisan kao strateški dokument Vlade Srbije kojom ona definiše svoju kratkoročnu, srednjeročnu i dugoročnu politiku prema deci. Osnovni međunarodni dokumenti na kojima je tadašnji Nacionalni plan akcije za decu

² ("Službeni list SFRJ" - dodatak: Međunarodni ugovori, broj 15/90 i "Službeni list SRJ" - dodatak: Međunarodni ugovori, broj 4/96 i 2/97)

bio zasnovan na mnogim važnim međunarodnim dokumentima od koji su ključni: Konvencija o pravima deteta UN, Milenijumski ciljevi razvoja UN, Svet po meri deteta - dokument Specijalnog zasedanja Generalne skupštine UN o deci. U okviru ovog dokumenta prepoznate su i obaveze države prema ratifikaciji nama važnih dokumentata kada govorimo o fenomenu seksualnog nasilja iz perspektive ranog, dečijeg braka - Konvencija o pristanku na brak, o minimalnoj starosti za sklapanje braka i registrovanju brakova (iz 1964. godine.)

Jedan od specifičnih ciljeva **Nacionalnog plana akcije za decu** bio je uspostavljanje saradnje između stručnjaka iz svih sektora koji direktno ili indirektno brinu o deci (zdravstvo, obrazovanje, socijalna zaštita, policija, pravosuđe, nevladine organizacije), kao i formiranje efikasne, operativne, međuresorne mreže za zaštitu dece od zlostavljanja, zanemarivanja i nasilja. Radi realizacije ovog cilja, izrađen je ***Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja*** koji je Vlada Republike Srbije usvojila avgusta 2005. godine, kao i izrada posebnih protokola postupanja za pojedine sisteme (obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, policija, pravosuđe) u slučajevima nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, a u skladu sa osnovnim principima i smernicama iz *Opšteg protokola*.

DEFINISANJE SEKSUALNOG NASILJA NAD DECOM

Opšti protokol navodi: „. Zloupotreba ili zlostavljanje deteta obuhvata sve oblike fizičkog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnu zloupotrebu, zanemarivanje ili nemaran postupak, kao i komercijalnu ili drugu eksploataciju, što dovodi do stvarnog ili potencijalnog narušavanja detetovog zdravlja, njegovog preživljavanja, razvoja ili dostojanstva u okviru odnosa koji uključuje odgovornost, poverenje ili moć“.

Seksualno nasilje i zloupotreba dece/učenika podrazumeva njihovo uključivanje u seksualnu aktivnost koju ona ne shvataju u potpunosti, za koju nisu razvojno dorasla (ne prihvataju je, nisu u stanju da se sa njom saglase) i koja ima za cilj da pruži uživanje ili zadovolji potrebe druge osobe.

Seksualnim nasiljem smatra se:

- seksualno uznemiravanje - lascivno komentarisanje, etiketiranje, širenje priča, dodirivanje, upućivanje poruka, fotografisanje, telefonski pozivi i sl.;
- navođenje ili primoravanje deteta/učenika na učešće u seksualnim aktivnostima, bilo da se radi o kontaktnim (seksualni odnos, seksualno dodirivanje i sl.) ili nekontaktnim aktivnostima (izlaganje pogledu, egzibicionizam i sl.);
- korišćenje dece/učenika za prostituciju, pornografiju i druge oblike seksualne eksploatacije.

Prema navedenom jasno se vidi da je vanbračna zajednica ili sklapanje braka sa licem mlađim od 18 godina izostavljeno iz definisanja ovog čina kao seksualnog nasilja nad detetom.

DEFINISANJE RANOG BRAKA

Rani brak se definiše i deli prema sadržaju kao „dečiji brak”, „vanbračna zajednica sa decom”, „prisilni brak” ili „ugovoreni brak”.

Dečiji brak je brak u kome je barem jedna strana dete. Prema Konvenciji o pravima deteta, dete je „svako ljudsko biće koje nije navršilo 18 godina života, ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje na dete, punoletstvo ne stiće ranije”.

Rani brak se često koristi kao sinonim za *dečiji brak* i odnosi se na brakove u kojima je jedna osoba mlađa od 18 godina u zemljama gde se punoletstvo stiće ranije ili brakom. Rani brak se takođe može odnositi na brakove u kojima su oba supružnika mlađa od 18 godina ili su starija ali postoje drugi faktori koji ih čine nespremnim da daju pristanak za sklapanje braka, kao što je njihov nivo fizičkog, emotivnog, seksualnog i psihosocijalnog razvoja ili nedostatak informacija u vezi sa životnim opcijama.

Prisilni brak je svaki brak koji se sklapa bez punog i slobodnog pristanka jedne ili obe strane i/ili u kome jedna ili obe strane ne mogu da okončaju ili napuste brak, između ostalog zbog prinude ili intenzivnog pritiska društva ili porodice. Prisilni brak se bazira na pretnji koja može biti fizička psihološka, emotivna ili seksualna i do njega može doći pod uticajem suptilnijih faktora kao što su strah, očekivanja od strane društva ili porodice i ekonomski faktori.³

³ UNICEF (2016.) Dečiji brakovi u Srbiji, analitički izveštaj, str. 10

DRUŠTVENO SAGLEDAVANJE SEKSUALNOG NASILJA NAD DECOM U SRBIJI

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta⁴ je najvažniji međunarodni ugovor o pravima deteta . Država garantuje poštovanje i obezbeđivanje prava utvrđena ovom Konvencijom svakom detetu koje se nalazi pod njenom jurisdikcijom bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo uverenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovinsko stanje, onesposobljenost, rođenje ili drugi status deteta, njegovog roditelja ili zakonskog staratelja.⁵ Najbolji interesi deteta je od prvenstvenog značaja. Država je obavezana da preduzme odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o detetu. Takve zaštitne mere, treba, prema potrebi, da uključuju efikasne postupke za donošenje socijalnih programa za obezbeđivanje neophodne podrške detetu i onima koji se o detetu staraju, kao i drugih oblika zaštite i sprečavanja, utvrđivanja, prijavljivanja, prosleđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva zlostavljanja deteta i, po potrebi, obraćanja sudu.⁶

⁴ „Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori“ br. 15/90 i „Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“ br. 4/96 i 2/97

⁵ Ibid, član 2

⁶ Ibid, član 19

Godine 2013., na inicijativu Incest trauma centra Beograd, Skupština Srbije je izglasala da seksualni delikt nad decom ne zastareva, čime smo jedina zemlja u Evropi, pored Velike Britanije, sa ovom važnom mogućnošću za procesuiranje počinioca i oporavak deteta.

Shodno ovoj inicijativi, u oktobru 2015. godine objavljena je prva Nacionalna studija o društvenom problemu seksualnog zlostavljanje dece u Republici Srbiji. Ova studija uradjenja na reprezentativnom uzorku od 2053 dece uzrasta od 10 do 18 godina iz 97 škola, 61 osnovne i 36 srednjih škola iz 51 grada u Srbiji.⁷ Imajući u vidu da se istraživanje obuhvatilo isključivo školsku decu, opseg i domet podataka o seksualnom nasilju nad decom iz romskih zajednica je veoma ograničen, imajući u vidu da naša ciljna grupa, romske devojčice i devojčice iz seoskih sredina nisu u tom uzrastu više u školi upravo u cilju „poštovanja prakse ranog, dečijeg braka”. Imajući u vidu ovo ograničenje možemo da konstatujemo da ova studija skoro da nije ni obuhvatila devojčice kao žrtve ranih, dečijih, prisilnih i ugovorenih brakova u Srbiji. Vođene time, članice Udruženja Roma Novi Bečej i Romskog ženskog centra „Rromnjako ilo” Zrenjanin, radeći sa romskim devojčicama i ženama prikupilo je i objavilo svedočenja Romkinja o silovanju koje su doživele pod okriljem prakse ranog braka pod naslovom „Suprostavljamo se običaju – volimo sebe”.⁸

⁷ [http://incesttraumacentar.org.rs/files/2015/ITC_2015_Srbija -
Nacionalna studija o seksualnom nasilju nad decom.pdf](http://incesttraumacentar.org.rs/files/2015/ITC_2015_Srbija_-_Nacionalna_studija_o_seksualnom_nasilju_nad_decom.pdf)

⁸

https://udruzenjeromanb.org.rs/images/publikacije/Rani_brakovi_romskih_dev_ojica.pdf

U okvirima Nacionalne studije i ali i u okviru objavljenih svedočenja koje je Udruženja tokom rada sa žrtvama prikupilo, kao i rad na prikupljanju materijala za ova studiju, uporno se potvrđuje da deca stalno tragaju za osobom od poverenja, ali da više od polovine osoba kojima se deca povere najčešće ne preduzmu ništa da ih zaštite. Prema statistici Nacionalne studije o društvenom problemu seksualnog zlostavljanja dece u Republici Srbiji stoji da samo u 7 % prijavljenih slučajeva je došlo i do prijave nadležnim službama. Ova studija sa druge strane jasno pokazuje rodnu perspektivu problema seksualnog nasilja: da su devojčice češće mete predatora, da su majke te koje imaju obavezu edukacije i praćenje života dece.

Ono na šta se ukazuje u okviru Nacionalne studije je da mladi i roditelji upadaju u zamku okrivljavanja deteta-žrtve, stigmatizuju devojčice i već ranjive društvene grupe dece koja žive u domu i na ulici, kao i decu sa smetnjama u razvoju. Nacionalna studija iznosi da među ispitanim grupama (deca i roditelji) postoje odgovori i jednih i drugih da „seks između odrasle osobe i deteta nema posledica po dete“, kao i „ako je dete seksualno zrelo, u redu je da odrasla osoba ima seks sa njom/njim“.⁹ Veoma važan podatak prilikom izrade ove Nacionalne studije o društvenom problemu seksualnog zlostavljanja dece u Republici Srbiji je da je čak 44 škola odbilo da učestvuje u istraživanju i to 14 u Vojvodini i 12 u Beogradu. To samo govori koliko je ova tema stigmatizirana i predstavlja ozbiljno kršenje tabua srpskog društva o seksu odraslih, punoletnih lica sa maloletnim licima.

⁹ http://incestrauyacenter.org.rs/files/2015/ITC_2015_Srbija_-_Nacionalna_studija_o_seksualnom_nasilju_nad_decom.pdf , stranica 11

Istraživanja i rad Udruženja Roma Novi Bečej, kao i podaci Nacionalne studije pokazuju da održavanje ove stigmatizacije i tabua, kao i tradicije ranog braka leži u rukama samih roditelja i porodica. One su te koje ponavljaju doživljeno i uče devojčice-decu da je to njihova lična sramota (tradicija), da se o tome ne sme pričati ili na to žaliti, da je to nešto što se „mora” istrpeti, da je to nešto što su i druge iskusile. Sa druge strane, ona deca koja su se odvažila da prijave ovo nasilje, prevazilazeći pritisak porodice ili zajednice, doživljavaju dalju stigmatizaciju, odsustvo i neadekvatnu podršku i samog sistema. Posebno u slučajevima ranog, dečijeg braka za koji država nema sistemski odgovor ili jednostavno ne razvija adekvatne mere zaštite devojčica sa ovim iskustvom identifikujući ga običajnim pravom, tradicijom ili vezujući ga samo za jednu etničku grupaciju uz diskriminišuće kvalifikacije te pojave.

SEKSUALNO NASILJE IZ PERSPEKTIVE RANOG, DEČIJEG BRAKA U KRIVIČNOM ZAKONU

Za odlučniju institucionalnu borbu protiv dečijeg, ranog i/ili prisilnog braka postoji nekoliko važnih prepreka. U skladu sa zakonom u Srbiji je dozvoljen brak pre navršene 18. godine, a u skladu sa Porodičnim zakonom koji navodi da u izuzetnim slučajevima, pod opravdanim okolnostima, sud može da dozvoli maloletnom licu koje je navršilo 16 godina da stupi u brak, ukoliko je lice fizički i psihički u stanju da ispuni prava i dužnosti bračnog života.

Sa druge strane Krivični zakon Republike Srbije¹⁰ ima strožiji stav i navodi da će odraslo lice koje živi u nevenčanom braku s maloletnikom biti kažnjeno zatvorskom kaznom dužine do 3 godine¹¹, a istom kaznom kazniće se i roditelj, usvojlac ili staralac koji maloletniku omogući da živi u vanbračnoj zajednici sa punoletnim licem ili ga na to navede. Ukoliko je krivično delo izvršeno iz koristoljublja, učinilac će se kazniti kaznom dužine između 6 meseci i 5 godina. Međutim, član 190 Krivičnog zakona u stavu 4, ipak umanjuje značaj krivičnog dela braka sa maloletnim licem jer pojašnjava da ukoliko se brak formalno zaključi, neće doći do krivičnog gonjenja, a ukoliko je krivični postupak pokrenut, biće obustavljen. Time je kaznena priroda čina vanbračne zajednice sa maloletnim licem u Krivičnom zakonu bitno umanjena. Ta činjenica značajno dobija na težini

¹⁰ „Službeni glasnik RS”, br.85/2005, 88/2005-ispr., 107/2005-ispr., 72/2009,111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016. godine

¹¹ Krivični zakon Republike Srbije, čl.190, stav 1

ako se uzme u obzir da je uvek devojčica ona koja ima manje od 18 godina.

Ukoliko posmatramo sadržaj Krivičnog zakona Republike Srbije utvrđujemo da on u odeljku „Krivična dela protiv polne slobode“, seksualno nasilje nad decom podvodi u nekoliko krivičnih kategorija:

1. **Silovanje čl. 178** u kojem se specifično navodi izricanje kazne zatvorom od pet do petnaest godina osim teških telesnih povreda ili smrtnog ishoda i u slučaju posledice trudnoće maloletnog lica.

2. **Obljuba nad nemoćnim licem čl.179** u kojem se navodi da je namjanja kazna zatvora od 10 godina i posebno u slučajevima takvog čina nad detetom

3. **Obljuba nad detetom čl.180** u kojem se jasno navodi da „ Ko izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin sa detetom, kazniće se zatvorom od pet do dvanaest godina“.¹² Dalje u stavu dva navodi se da ukoliko je ovakav čin imao za poslednicu trudnoću deteta učinilac će biti kažnjen zatvorom od pet do petnaest godina.

4. **Nedozvoljene polne radnje čl.182** ne definiše status deteta već isključivo je vezan za posledicu takvih radnji po fizičko zdravlje i prema stepenu surovosti.

5. **Polno uznemiravanje čl.182**

6. **Podvođenje i mogućavanje vršenja polnog odnosa čl.183**

¹² https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html

7. Prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju čl.185

8. Navođenje deteta na prisustvovanje polnim radnjama čl. 185a

9. Iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu čl. 185b samo su još neka dela u okviru kojih bi se čin ranog, dečijeg braka mogao zakonskim putem procesuirati, a u skladu sa svedočenjima koje je Udruženje tokom godina rada pikupilo.

Iz gore navedenog nema sumnje da postoji dovoljno prostora u Krivičnom zakonu za pravno delovanje prilikom pojave trudne 14 godišnje devojčice u Centrima za socijalni rad ili zdravstvenim ustanovama. Nažalost, time što je takav slučaj problem romske devojčice u našoj praksi pokazalo se da ne privlači dovoljno pažnje institucija za pravnim procesuiranjem.

PROCESUIRANJE SEKSUALNOG NASILJA NAD MALOLETNIM LICEM

Za potrebe ove publikacije analizirana je statistika Republičkog zavoda u okviru Biltena krivičnih dela punoletnih lica u Republici Srbiji za 2017. godinu koja jasno pokazuje da u sistemu krivičnog pravosuđa, krivična dela protiv maloletnih lica nailaze na blag i popustljiv tretman.¹³

U okviru Biltena Udruženje je kao reference tretmana koristilo nekoliko kategorija za analizu: vanbračna zajednica sa maloletnim licem, obljuba nad detetom, nedozvoljene polne radnje ali i korišćenje interenta za izvršenje krivičnog dela u polne svrhe ili iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju. U okviru ovakve klasifikacije jasno smo vodjeni definisanjem polnih ranji i vanbračne zajednice sa malolentim licem u okviru krivično pravne zaštite. Prema zakonu krivičnim delom vanbračne zajednice sa maloletnikom smatra se vanbračna zajednica punoletnog lica i lica koje je navršilo 14 godina, ali nije navršilo 18 godina života. Ukoliko je reč o licu sa nenavršenih 14.godina, odnosno detetu u krivičnopravnom smislu ovakva zajednica bi se u sudskom sistemu tretirala kao krivično delo iz grupe krivičnih dela protiv polne slobode u koje spadaju: obljuba nad detetom i nedozvoljene polne radnje. Veoma je važno i napomenuti da na postojanje krivičnog dela nema uticaj okolnost da je maloletnik dobrovoljno pristao da živi u vanbračnoj zajednici sa punoletnim licem, kao ni okolnost

¹³ <http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20185643.pdf>

da je vanbračna zajednica zasnovana na inicijativu maloletnog lica.

Važno je napomenuti da problem dečijeg braka i vanbračne zajednice je ozbiljno shvaćen u sistemu krivično pravne zaštite Republike Srbije što je i pokazano uvođenjem izmena Krivičnog zakonika od 01.06.2017. godine i sa članom Prinudno zaključene braka za koje se izriče kazna zatvora od 3 meseca do 3 godine. Međutim, manjakavost se pronalazi u praksi procesuiranja i okrivljavanja učinioca ovih dela.

Prema Biltenu krivičnih dela punoletnih lica u Republici Srbiji za 2017. godinu¹⁴ u procesuiranju okrivljenih za delo **brak sa maloletnim licem** optuženo je 60 lica od čega 4 žene. Krivima su proglašena 53 lica od kojih 3 žene, dok je za jedno lice odbačena optužba u toku ili prilikom završetka procesa, a za četiri lica je proces obustavljen. Od ukupno 53 lica koja su osudjena sedam lica je dobilo kaznu do 40 godina zatvora, tri lica kaznu u rasponu od 6 do 12 meseci, tri od 3 do 6 meseci i jedno lica zatvor u trajanju od 2 do 3 meseca. Za ukupno 40 lica izrečene su uslovne kazne i za jednu rad u javnom interesu. Za ukupno 7 slučajeva izrečene su i novčane kazne i to jedna u rasponu od 100.000 do 200.000 dinara i 6 u rasponu iznosa od 10.000 do 100.000 dinara.

Zatvorske kazne izrečene u godinama

40	30-40	15-20	10-15	5-10	3-5	2-3	1-2
7	0	0	0	0	0	0	0

¹⁴ <http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20185643.pdf>, tabele 1.3, 2.3 i 3.3

Zatvorske kazne izrečene u mesecima

6 -12	3-6	2-3	2-
3	3	1	0

U procesuiranju krivičnog dela **obljube nad detetom** tokom 2017. godine optuženo je 28 lica od kojih jedna žena. Okrivljeno je 20 lica, dok je odustajuću presudu dobilo dva lica i to na odustanjanje tužioca posle glavnog pretresa. Za četiri lica izrečene su oslobadajuće presude i to usled nedostajanja dokaza za delo i izrečena je jedna mera bezbednosti. Od ukupno 20 optuženih od kojih je jedna žena i dva slučaja koja su kvalifikovana „u pokušaju“ dosuđene su kazne zatvora od 5 do 10 godina za sedam lica, u trajnju od 3 do 5 godina za šest lica, u trajanju od 2 do 3 godine za šest lica i za jedno lice dobilo je presudu zatvora u trajanju od 2 do 3 meseca. U okviru ovog dela nije bilo izrečenih novčanih kazni.

Zatvorske kazne izrečene u godinama

40	30-40	15-20	10-15	5-10	3-5	2-3	1-2
0	0	0	0	7	6	6	0

Zatvorske kazne izrečene u mesecima

6 -12	3-6	2-3	2-
0	0	1	0

U procesuiranju krivičnog dela **nedozvoljene polne radnje** koje takodje obuhvataju seksualno nasilje nad decom optuženo je 114 lica. Od tog broja 96 su proglašeni krivim, za

jedno lice je odbačena optužba, a za jedno obustavljeno. Oslobođajuću presudu dobilo je četvoro lica (u jednom je odustao tužilac, jedan je okončan kao neosnovan i 2 sa mišljenjem da postoje okolnosti koje isključuju krivicu). Oslobođenih krivice bilo je 11 osoba i to svih 11 usled nepostojanja dokaza dok je u jednom slučaju izrečna bezbednosna mera. Od ukupno 96 optuženih izrečene su mere zatvora u trajanju do 40 godina za ukupno 33 lica, od 3 do 5 godina zatvora za dva lica od 2 do 3 godine zatvora za dva lica, u trajanju od 1 do 2 godine. Za sedam lica izrečene su zatvorske kazne od 6 meseci, do jedne godine zatvor je izrečen za 13 lica, od 3 do 6 meseci za 7 lica i u trajnju od 2 do 3 meseca zatvorene su dve osobe.

Osim toga u okviru presuda za ovo delo izrečene su i novčane kazne za njih 43 u rasponu od milion do deset miliona dinara i 16 u iznosu od pola miliona do milion dinara.

Zatvorske kazne izrečene u godinama							
40	30-40	15-20	10-15	5-10	3-5	2-3	1-2
33	0	0	0	0	2	2	7

Zatvorske kazne izrečene u mesecima			
6 -12	3-6	2-3	2-
13	7	2	0

Analizirajući statistiku ne uočava se dužina trajanja procesa, tako da se ova statistička vrednost verovatno odnosi na okončanje slučaja u tekućoj godini. Veoma važan podatak bio bi i dužina procesuiranja ovih krivičnih dela jer prema

podacima prave službe Udruženja Roma Novi Bečej sudski procesi u proseku traju i do 2 godine za dela koja se tiču seksualnog nasilja nad maloletnim licem, a tiču se adolescentkinja iz romske populacije i drugih marginalizovanih grupa žena. Doduše date statističke vrednosti služe kao dobar argument odnosa optuženja i osudjenja za određena krivična dela koji su u domenu seksualnog nasilja nad decom.

U okviru Biltena krivičnih dela punoletnih lica u Republici Srbiji za 2017. godinu uočava se i statistika za krivična dela **pornografije i seksualne zloupotrebe putem interenta**: iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu i prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i korišćenje maloletnog lica za pornografiju. U okviru ova dva krivična dela ukupno je optuženo 21 lice od toga 19 je proglašeno krivim i osudjeno. Najveća izrečena kazna za ova krivična dela bila je u rasponu do 3 godine, dok su uglavnom izricane kazne u maksimalnom trajanju od 5 meseci. Od optužbe je oslobodjeno ukupno tri lica.

I ako postoji statistička vrednost krivičnog dela silovanja, u datoj statistici nema uzrastne klasifikacije što značajno otežava analiziranje slučajeva silovanja maloletnih lica. Usled toga, osude za krivično delo silovanja nisu uzete za okvir ove publikacije.

DEČIJI BRAK KAO ETNIČKI PROBLEM?

U opštoj populaciji u Srbiji rani brak nije zastupljen u velikoj meri, tako da je važeća predrasuda da je to tradicionalna karakteristika Roma i eventualno nerazvijenih seoskih sredina. Prema Istraživanju višestrukih pokazatelja položaja žena i dece 2014. godine i Istraživanju višestrukih pokazatelja položaja žena i dece 2014. godine u romskim naseljima¹⁵, oko 4% a mladih žena starosti od 15 do 19 godina su trenutno udate ili su u vanbračnoj zajednici, a taj pokazatelj raste na 9% kod žena iz najsiromašnijih domaćinstava. Među ženama starosti 20–49 godina, 7 % se udalo pre navršene 18. godine života. Međutim, među mladim Romkinjama starosti 15–19 godina iz romskih naselja, 43% su trenutno udate, ali taj pokazatelj raste na 52% kod žena iz najsiromašnijih domaćinstava i sa osnovnim obrazovanjem. Pre navršene 15. godine udalo se 17 % devojaka i žena uzrasta 15–49 godina, dok se 57 % žena starosti 20–49 godina udalo pre navršene 18. godine. Na osnovu okih pokazatelja jasno je da stigmatizacija i entifikacija ovog problema je evidentna u sistemu socijalne i pravno-krivične zaštite. Međutim, i procenat od 7% na uzorku istraživanja u opštoj populaciji nikako ne bismo trebali zanemariti, što nas stavlja pred konstataciju da je dečiji brak u Srbiji i seksualno nasilje nad decom problem svih nas podjednako.

Prema istraživanju i svedočenju korisnica Udruženja Roma Novi Bečej koje je objavljeno u publikaciji „Suprostavljamo se običaju: volimo sebe“ objavljenog 2017.

¹⁵ http://www.stat.gov.rs/media/3527/mics5_izvestaj_srbija.pdf

godine¹⁶ praksa ranog, dečijeg, ugovorenog braka po prvi put je imenovana „ulaznicom za seksualno nasilje nad romskim devojkicama“. U prilog ovim istraživanjima idu i statistički podaci Istraživanju višestrukih pokazatelja položaja žena i dece 2014. godine u romskim naseljima gde je stopa radjanja adolescentkinja u romskim naseljima 157. U okviru ovog istraživanja oko jedne četvrtine žena starosti 15–19 godina je već rodilo. Pored toga, 38 % Romkinja starosti 20–24 godine je rodilo živorođeno dete pre navršene 18. godine, a isti procenat žena starosti 20–49 godina koje su rodile živorođeno dete pre navršene 18. godine.¹⁷

Dosadašnja iskustva organizacija civilnog društva, institucija, SOS telefona romskom jeziku pokazuju da je problem ranog braka u romskim zajednicama veoma kompleksan i da u sebi sadrži višeslojnost socijalnih, ekonomskih i razloga lične bezbednosti devojkica. Svi ti razlozi svakako ne mogu i ne smeju da opravdaju silovanje detinjstva i nasilje koje male Romkinje trpe.

Iskustva Udruženja Roma Novi Bečej – SOS telefon na jezicima manjina, kao i Ženske romske mreže Banata tokom i više od 10 godina rada sa Romkinjama, Romkinjama žrtvama nasilja i trgovine, pokazuju da je pristup problemu ranog braka višeslojan i da primarno opstaje usled siromaštva, diskriminacije i socijalne isključenosti Roma u Srbiji

¹⁶

https://udruzenjeromanb.org.rs/images/publikacije/Rani_brakovi_romskih_devojcica.pdf

¹⁷ http://www.stat.gov.rs/media/3527/mics5_izvestaj_srbija.pdf

Medju ženama iz regiona Banata u Vojvodini, koje su se obratile SOS telefonu na jezicima nacionalnih manjina, skoro svaka romska devojčica (približno 97%) preživela je seksualno nasilje. [Prema podacima Udruženja Roma Novi Bečej, 2016]

Prema iskustvu Udruženja Roma Novi Bečej – SOS telefona na jezicima nacionalnih manjina problem ranog braka u romskim zajednicama je veoma složen i teško je klasifikovati jasne i jednostavne razloge zbog kojih se male Romkinje daju ili prodaju u brak. Prema svedočanstvu i stavovima naših korisnica, a za potrebe publikacije „Reci NE ranim brakovima“¹⁸ klasifikovali smo nekoliko razloga ove prakse:

1. siromaštvo, udaja kao prodaja koja donosi novac kojim primarna porodica pokušava da reši egzistencijalne probleme
2. zbog siromaštva, nasilja i nesredjenih porodičnih odnosa, devojčice misle ili im se sugeriše da će im brak i druga porodica pružiti više od onoga što trenutno imaju pa se olako upuste u bračnu zajednicu
3. zbog lične bezbednosti, kada porodica pokušava da spase život i spreči nasilje nad svojom kćerkom od strane trećeg lica koje preti otimanjem, nanošenjem povrede ili lišivanjem života deteta
4. zbog straha od „pogrešnog puta“, da je devojčica usled siromaštva podložna da lako sklizne na „pogrešan put“ (prostitucija, vanbračni seks)

¹⁸ „Reci NE ranim brakovima“, 2017. godine, Udruženje Roma Novi Bečej

5. zbog sramote i proterivanja od strane primarne porodice, što je i nateži oblik nasilja koje deca doživljavaju.

Ova lista svakako nije konačna, niti sveobuhvatna, ali pokazuje iskustva korisnica Udruženja i naš doprinos u borbi protiv ovog vida nasilja nad životima devojčica u Srbiji, primarno u Vojvodini koja je fokus našeg rada.

PREPREKE U KRIVIČNO-PRAVNOJ ZAŠTITI ROMSKIH DEVOJČICA OD SEKSUALNOG NASILJA I DEČIJEG BRAKA

Bila sam mala, 14 godina. Nisam ga poznavala, na brak su me prisilili moji roditelji. Ta noć je označila kraj moje sreće. Govorila sam mu da neću, posle sam ućutala. Sada znam da je to bilo silovanje, tada bila sam užasnuta.... Imala sam osećaj da me je izdala moja porodica i ceo svet. Radost koju sam imala kao srećna devojčica nikad više nisam povratila. Nije postojao niko kome sam mogla da ispričam šta mi se dogodilo, jer su svi oko mene mislili da sve to tako mora da bude....

Prepreke unutar zajednice

Romkinje nemaju podršku svoje primarne porodice, jer one koje su žrtve prakse ranog braka dolaze iz veoma strogo patrijarhalnog porodičnog odnosa koji se zasniva na jasnoj, strogoj i nepokolebljivoj volji pater-familiasa. Nijedna žena unutar te porodice nema pravo na izricanje mišljenja, niti osporavanja njegove odluke. Ukoliko imamo romsku porodicu

muslimanske veroispovesti ovaj problem se višestruko usložnjava u cilju pristupa devojčici-žrtvi i pružanjem adekvatne zaštite.

Romkinje nemaju podršku svojih majki, jer one dele istu sudbinu i nemaju moć odlučivanja unutar romske porodice. O sudbini žena odlučuju muški članovi porodice i zajednice.

Romkinje nemaju školskih drugarica, jer one se zbog ranog braka povlače iz sistema obrazovanja u IV ili V razredu osnovne škole. Samim tim nemaju mogućnosti podrške u većinskim ženama i kasnije kada kao žrtve porodičnog nasilja traže podršku u vidu alternativnog smeštaja.

Njihov odnos sa sekundarnom porodicom (porodicom u koju je došla udajom) je i ekonomske prirode. Kao „plaćena roba“ one imaju finansijske obaveze prema sekundarnoj porodici (da isplate dug), a to utiče i na odsustvo želje primarne porodice da im se ona vrati (dužnički odnos). Ukoliko se to desi jer porodica ima sredstava da izvrši povraćaj „vrednosti mlade“, vraćena devojčica, adolescentkinja biće žrtva nasilja unutar primarne porodice pošto predstavlja sramotu, simbol je iskorišćenosti, nečistoće i naravno ima obavezu da povрати izgubljenu finansijsku dobit svojoj porodice svojim radom.

Prepreke izvan zajednice

Institucije sistema ignorošu i omalovažavaju iskustva Romkinja kada prijavljuju nasilje i ne reaguju na poseban problem prisutne 14 godišnje devojčice koja je već uveliko trudna i prijavljuje nasilje. Za Centar za socijalni rad ona je žena, ne maloletna devojčica koja je trudna. Ne postavlja se pitanje

kako je ostala trudna, ko joj je napravio dete. On se kvalifikuje kao vanbračni partner i ako neretko ima više od 18 godina.

Romkinje znaju da ako mladje od 18 godina prijave nasilje, silovanje, rani brak neće imati pravo na brigu od deci jer su maloletne –deca po inerciji ostaju kod nasilnika i njegove porodice jer **on uvek** ima bolje uslove života, obrazovanje ili posao, socijalnu pomoć. Ona ne. Često nema ni lične dokumente. Prema Zakonu o radu lice mladje od 15 godina ne može da radi, a do 18 godine zabranjeni su joj poslovi koji mogu da utiču na zdravlje deteta (prema zakonu).

Ona prijavom ranog braka, silovanja i nasilja u porodici kao maloletnica gubi i porodicu ukoliko se utvrdi otežavajuća okolnost (pribavljanje materijalne koristi porodice). Posledica je njen smeštaj u dom za nezbrinutu decu gde će i dalje kao Romkinja trpeti iste, slične i druge vidove nasilja o čemu postoje dokumentovani dokazi iz regiona.¹⁹

Mediji vrše etnifikaciju problema, ali on prevazilazi taj okvir. Dečiji brak i rani brakovi devojčica, prodaja neveste je problem siromaštva, odsustva svih vidova perspektiva, pa tek onda i strogih patrijarhalnih obrazaca. Problem dečijih brakova se senzacionalizuje, daju mu se etnički prefiksi i ne pozivaju se na odgovornost institucije.

Društvo ovaj problem toleriše. Seksualno nasilje punoletnih lica nad decom u Srbiji je tabu, kako smo i navodili na početku ove publikacije. U tome se ogleda patrijarhalnost našeg društva i činjenica da muškarci ovim čuvaju svoje pozicije „vodje”, a žene ne vide mogućnosti, niti imaju iskustvo podrške

¹⁹ <http://www.errc.org/press-releases/exposing-sexual-abuse-of-romani-girls-in-macedonian-state-care>

od drugih žena da ruše autoritet „vodje”. U okviru ovakve percepcije nalazimo i probleme u sprovođenju Dekade Roma sa stanovišta zaštite i unapređenja prava Romkinja. Činjenica je iz nekoliko studija o rezultatima sprovođenja prve Dekade da prava Romkinja i zaštita od rane udaje i prekida školovanja kao prve posledice te prakse nije imala nikakav značajan učinak na smanjenje, a kamoli na prekid ove prakse na nacionalnom nivou.

Institucije ne prepoznaju specifičan položaj Romkinja (rana udaja, neobrazovanje, jezička barijera, nemogućnost izbora, minimalizacija njenih osnovnih ljudskih prava..), rasizam kao i neverovanje u priču da Romkinje mogu biti silovane jer pristaju na rani seks („to je normalno za njih”). Samim tim institucije sistema ne posvećuju dovoljno pažnje u izradi i definisanju specijalnih socijalnih usluga koje ciljaju na maloletna lica – devojčice i adolescentkinje do 18 godina starosti.

PRUŽANJE PODRŠKE ŽRTVAMA SILOVANJA PRIMER VOJVODINE

U cilju prevazilaženja nerazumevanja fenomena seksualnog nasilja nad ženama i adolescentkinjama na teritoriji Vojvodine, Pokrajinski sekretarijat za zdravstvo je u okviru projekta „Zaustavi–Zaštiti–Pomozi–Snažniji institucionalni odgovor na rodno zasnovano nasilje u AP Vojvodini“ od 2016. do 2018. godine podržao **pilotiranje** rada Centara za žrtve seksualnog nasilja, u sedam zdravstvenih ustanova AP Vojvodini.

Centar za žrtve seksualnog nasilja je specijalizovana usluga podrške. Centar je smešten pri zdravstvenim ustanovama– bolnicama (samo Zrenjanin, Kikinda i Novi Sad) i dostupan je žrtvama seksualnog nasilja 24 časa, sedam dana u nedelji, bilo da dolaze samostalno, u pratnji Policije, druge institucije ili organizacije. Medicinske usluge, psihosocijalna i savetodavno-terapijska podrška, kao i prvo savetovanje su za žrtvu besplatni, a obezbeđena je poverljivost ličnih podataka. *Centar pruža usluge ženama i devojkama sa navršениh 15 i više godina koje su izložene ili su u procesu izlaska iz situacije seksualnog nasilja, ali i ženama koje su nekada preživjele seksualno nasilje i imaju potrebu za psihološkom, pravnom i drugom vrstom podrške i pomoći.*

Upravo starosni prag je prvi problem sa kojim se Udruženje Roma Novi Bečej suočava kada se obraća specijalizovanim uslugama podrške žrtvama seksualnog nasilja. Uzrast od 15+ je za romske devojčice visok prag, jer one koje su

udavane pod praksom ranog i dečijeg braka sa 15 godina uglavnom već imaju prvo dete. Prva bračna noć, kao čin silovanja romskim devojkicama se dešava između trinaeste i četrnaeste godine života. Sa tog stanovišta ovi Centri nemaju upotrebnu vrednost podrške i zaštite romskih devojkica.

Neposredan rad sa ženama koje su preživele seksualno nasilje u ovim Centrima podrazumeva medicinsko zbrinjavanje akutnih ili hroničnih povreda, nastalih nasilnim seksualnim činom, kao i psiho-socijalnu pomoć i podršku, neposredno nakon preživljene trume i tokom oporavka.

Upravo standard medicinskog tretmana je druga prepreka za romske devojkice u pristupu ovoj meri. Potreba poštovanja administracije medicinskog lečenja u Srbiji, u većini slučajeva ne može da se primeni u životima devojkica. Neke od njih i ako imaju dokumente nisu prijavljene na lokaciji „udaje“, dešava se da su i iz susednih zemalja čime imaju status stranih državljanke čime im besplatna usluga nije garantovana. One veoma često ne smeju da se obrate institucijama sistema iz straha od zakonskih posledica. Osoblje Centara prema našem iskustvu nije dovoljno senzibilisano za rad sa Romkinjama, posebno adolescentkinjama, vrši se stereotipizacija, sekundarna viktimizacija, ne poznaju se tradicionalni odnosi moći u romskim porodicama i ne dozvoljavaju medijaciju i podršku naših aktivistkinja u određenim slučajevima kada nije moguće devojkici obezbediti podršku porodice. Još jedna prepreka ovom vidu podrške je što su Centri smešteni na svega tri lokaliteta i ne pokrivaju čak ni sve veće gradove u Vojvodini. Romkinje, a devojkice posebno nemaju resursa da se obrate

ovom vidu podrške a da nisu finansijski podržane za putne troškove našeg Udruženja. Sa druge strane ovi troškovi su uvek tačka spoticanja i nepodržavanja od strane donatora, a sami Centri nemaju ovaj segment podrške ženama posebno adolescentkinjama kojima je potrebno njihovo veštačenje i podrška.

Udruženje Roma Novi Bečej smatra da su ovi Centri (i ako su aktivna smao tri) još jedan mehanizam, i ako zasnovan na dobrim standardima i vrednostima, skoro potpunon nedostupan ni Romkinjama, a posebno romskim devojkicama, sa ekonomskog ali i stanovišta medicinske zaštite.

ISKUSTVA UDRUŽENJA U KRIVIČNO PRAVNOJ ZAŠTITI MALOLETNICA OD SEKSUALNOG NASILJA

Problem medicinskog veštačenja

Što se tiče seksualnog nasilja i medicinske podrške, najveći problem je sam pristup lekara prema devojčici. Predsudno u tom odnosu je koliko je lekar koji je pregleda senzibilisan za njen specifičan položaj. U našoj praksi devojčice svedoče da je pregled neprijatan, da su preživljavale veoma neprijatne situacije sa doktorima, što dodatno povećava njihov strah, uznemirenost i osećanje bespomoćnosti jer moraju da prođu taj proces koji bi bio dokaz za dalje pravno postupanje. Takođe navode da sam postupak traje i da procedura od pregleda kod doktora do veštacenja, ponavljanja izjave o doživljenom više puta i samog izlaska na sud predstavlja veliku traumu za devojčicu. Ovaj deo rada, najteže podnosi žrtva, neretko mnoge devojčice iz straha odustaju i Udruženje u ovom delu ulaže značajne resurse da podrži devojčice da ostanu u sistemu i stignu do suda.

Problem prijave Policiji i policijskog svedočenja i sudskog svedočenja

Devojčica koja preživi seksualno nasilje i prijavi ga SOS telefonu Udruženja, daje istovremeno izjavu i Policiji. Na osnovu izjave Policija podnosi krivičnu prijavu uz dogovor sa tužiocem, traži se njen medicinski izveštaj, a kasnije i veštačenje. Prilikom davanja izjave Policiji često se nam se prijavljuje umanjivanje

problema, okrivljavanje porodice da je kriva za to što joj se desilo („pa što si je udavala kada si znala da to može da se desi“), pretnje da ce nadležni Centar za socijalni rad preduzeti i mere protiv roditelja jer su učinili krivično delo ili ga podstakli pristankom na brak maloletnog lica izvan zakonskih okvira. U ovom delu Udruženje vrši medijaciju između nadležnih institucija i jača njihovu svest i umanjuje pritisak na člana-cu porodice koja se pojavljuje kao podrška devojčici. Smatramo da je veoma važno podržati ona lica koja žele i već su podržala devojčicu da procesuiraju slučaj nasilja i pored stigmatizacije ne samo romske zajednice, već i institucionalne i društvene. Jer posle prijave Policiji proces u sudskom sistemu tek počinje, a samim tim i jača pritisak zakonskih rešenja i tereta dokazivanja krivice. Ukoliko devojčica žrtva seksualnog nasilja uspešno prođe medicinsko veštačenje, proces ponavljanja preživljenog (nama, Policiji, medicinskoj ustanovi, tužilaštvu) smatramo da smo je uspešno doveli do trenutka zaštite njenih prava kada počnu saslušanja i eventualno suočavanja sa optuženim. Naš rad ne prestaje ni u jednom trenutku. Tokom svake faze devojčica je pod našom stručnom podrškom (psihološka podrška, psihološka podrška licu-licima koji podržavaju devojčicu u tom procesu), medijacija sa Centrom za socijalni rad u cilju veće podrške devojčice i onima koji je podržavaju, procene adekvantosti mera iz sistema socijalne zaštite. Udruženje aktivno putem svojih advokata prati sudski proces, zastupa devojčicu pred sudom, obezbeđuje i prevodioca kako bi se devojčica i njeni pratioci adekvatno informisali o toku procesa. Ne možemo da ne kažemo da usled sporosti našeg sudstva se ne suočimo sa odbacivanjima optužbe. Često proces

dugo traje, devojčica raste, dešavalo se da od adolescentkinje ona postane punoletno lice, a bez dobijene pravosnažne sudske presude. Nekada devojčica, a sada mlada žena, pokušava da uzme život u svoje ruke i često se desi da odustane od procesa, jer želi da se vrati normalnom životu i odbaci stalno ponavljanje proživljene traume. Nažalost, kao da sudski sistem u Srbiji i računa na tu mogućnost, tako da se procesi seksualnog nasilja i seksualnog nasilja nad maloletnicama minimiziraju, ročišta se odlažu, traže se ponovna veštačenja i svedočenja i uvek se (i ako ne direktno rečeno) sumnja u svedočenje deteta.

Problem nepoverenja u institucije

Kao problem u radu sa devojčicama žrtvama seksualnog nasilja i prakse ranog, dečijeg, prisilnog, ugovorenog braka, izdvajamo i nepoverenje korisnica u institucije ali i strah od istih usled nedovoljne informisanosti. Korisnice često nisu upućene u postupke i korake prijave nasilja, posebno specifičnosti seksualnog nasilja. Čest problem je što prilikom takve vrste nasilja prijava medicinskoj instituciji je veoma važana. I neretko se tu čini prva greška u procesuiranju. One pozivaju nas kada se slučaj desi, često nemaju novca za put do Domova zdravlja, a u međuvremenu fizički dokazi zastarevaju.

Takođe, korisnice koje prijavljuju nasilje nad devojčicama i pojavljuju se u ulozi pratiteljki devojčice (nije uvek nužno majka) odustaju od slučaja zbog straha od posledica po devojčicu, posebno u slučajevina nerešenih porodičnih odnosa. Skoro uvek Romkinje iskuse diskriminaciju u institucijama sistema i bivaju okrivljene za svoje probleme tako da je

nepoverenje u njih veoma izraženo. Osnovna pitanja koja nam se postavljaju u tom slučaju su: „Da li će mi oduzeti dete?“, „Da li će njena porodica izgubiti pravo na socijalno?“, „ Da li oni (sud) može mene da okrivljuje? Da li sam ja kriva takođe ako prijavim?“, „Kako će devojčica da se vrati kući kad i tamo ima nasilja?“. Veoma često Romkinje su doživljavale okrivljavanje od strane Policije za nasilje koje su prijavljivale. Obično kažu: "Eto i oni mi ne veruju, podržavaju njega. Možda sam ja stvarno kriva za to što mi se desilo".

Primer uspešnog slučaja

Devojčica ze žrtva ponavljanog seksualnog nasilja. Slučaj prijavljen, na prvo ročište se čeka godinu dana. Slučaj je ukupno 2 godine u sistemu. Nasilnik pušten da se brani iz kućnog pritvora. Dobijamo prvostepenu presudu od 14 godina zatvora, na njegovu žalbu Apelacioni sud ukida presudu, oslobađa ga i zahteva ponavljanje postupka. Suđenje se ponavlja i drugi put dobijamo presudu od 10 godina bez prava žalbe.

Važno je napomenuti specifičnost slučaja: tužiteljka je Romkinja, tuženi nije.

Problem odsustva pravne zaštite specifičnih grupa devojčica i adolsecntkinja

Slučajevi seksualnog nasilja na primeru seksualnih radnica koje se ilegalno bave ovim poslom (maloletnice, pod prinudom i

pretnjom) su veoma specifični. I ako imamo prijava teških oblika fizickog i seksualnog nasilja nije moguće procesuirati ovakve slučajeve bez direktne zakonske posledice po samu žrtvu jer one podležu kazni zatvora, dok počiniocima nasilja se „oprašta“ jer su samo „iskoristili šanse koje su im one dale“. Time sistem jasno štiti nasilnike, ne postavljajući pitanje razloga prostitucije.

Problem odsustva dela silovanje u braku

Veoma veliki problem u prijavi seksualnog nasilja dolazi u slučajevima bračnih odnosa. Srbija ne priznaje delo silovanja u braku, polazeći valjda od premise da to nije „moguće“ kod bračne ili vanbračne zajednice. Kada udjemo u zonu adolescentkinja (zakonski brak mogu da sklope deca od 16+) sudskim putem se takvi slučajevi procesuiraju fizičko nasilje. U sudskom sistemu Srbije silovanje i seksualno nasilje veoma je teško dokazivo posebno ako postoji bračna ili partnerska veza između žrtve i počinioca. Pristankom na zajednicu u skladu sa patrijarhalnim društvenim vrednostima podrazumeva se da je žena dužna da udovolji partneru i da nema prava da kaže „ne“.

PREPORUKE UNAPREDJENJA PRAVA DEVOJČICA I ADOLESCENTKINJA U ZAŠTITI OD SEKSUALNOG NASILJA

1. Ravnopravno i bez izuzetaka sprovođenje postojećih zakonskih mera u skladu sa člano 190, Krivičnog zakona Republike Srbije
2. Apsolutno ukidanje dečijeg braka - nemogućnosti bračne zajednice za lica mlađa od 18. godina, bez presedana po nacionalnoj, kulturološkoj ili verskoj pripadnosti.
3. Uskladjivanje pravne regulative mora da bude u skladu sa UNCRC (UN Konvencijom o pravima deteta) obavezama i standardima ženskih prava i standarda zaštite rodne ravnopravnosti Evropske unije.
4. Sistemski pokrenuti rad sa institucijama socijalne zaštite na podizanju razumevanja fenomena seksualnog nasilja nad decom, posebno iz perspektive ranog, dečijeg braka.
5. Definisati rani, dečiji brak kao seksualno nasilje nad decom, posebno devojkicama koje su tu značajno veće žrtve sa stanovišta psihološke i zdravstvene ugroženosti.
6. Jačati rad i informisanosti romske zajednice, porodica i javnosti o kriminalizaciji dečijeg braka u Srbiji.

7. Podržati i zaštititi ženske romske organizacije i feminističke organizacije u servisiranju i davanju usluga podrške devojkicama i adolescentkinjama koje prijavljuju seksualno nasilje i-ili silovanje, posebno one koje se javno ističu u imenovanju ranog, dečijeg braka kao seksualnog nasilje nad devojkicama.

8. Podržati, zaštititi i nekriminalizovati one osobe koje daju podršku i podržavaju devojkice- adolescentkinje u prijavljivanju slučajeva ranog, dečijeg braka kako u postupku prijave, tako i tokom sudskih procesa.

9. Uključiti romske ženske organizacije u programe edukacije i obuka tužilaštva i sudija na podizanju svesti o specifičnosti problema ranog braka, razumevanja problema silovanja pod okriljem ove prakse kao i seksualnog nasilja nad decom. U okviru ovog rada posebno posvetiti pažnju problemu viktimizacije dece u procesima svedočenju nasilja.

10. Otvoriti pitanja dostupnosti i diskriminacije Romkinja u sistemu zdravstvene zaštite – obezbeđivati im zdravstvenu podršku u slučajevima nasilja bez posedovanja zdravstvene legitimacije i ličnih dokumenata.

11. Jačati znanja i poznavanje dužnosti i obaveza policijskih službenika u manjim sredinama i seoskim sredinama.

12. Obučiti i upoznati Romkinje sa zakonskim okvirima zaštite njihovih prava u oblastima zaštite od nasilja i institucionalne diskriminacije.

13. Upoznati i romske organizacije sa njihovom ulogom i radom u zajednici sa ciljem ukidanja prakse ranog, dečijeg braka i zadržavanjem romske dece u sistemu obaveznog obrazovanja.

DRUGA STRANA ZIDA

Autorke:

Danica Jovanović, Vesna Čerimović i Jasna Pantić

Izdavač:

Udruženje Roma Novi Bečej

Podrška:

Medica Mondiale

Stručna podrška:

Danica Todorov, Andrijana Čović, Lepa Mladenović

Naslovna strana:

Pinrest

Prelom i štampa:

SWA TIM, Dobanovacki put 66a, 11080 Zemun, Altina

+381.11.21.92.179; +381.11.41.28.130

www.reklamnimaterijal.com

Novi Bečej, Vojvodina 2019. Godine

CIP

ISBN

**„NE POSTOJI JASNIJE ODREĐENJE STANJA I DUŠE JEDNOG DRUŠTVA
OD TOGA KAKO SE ONO ODNOSI PREMA SVOJOJ DECI „**

NELSON MENDELA

**DA LI IMAMO SVEST O TOME DA SE SEKSUALNO NASILJE NAD DECOM DEŠAVA
GLOBALNO, BEZ KULTURNIH I KLASNIH RAZLIKA? DA LI VERUJEMO DA SE TO
DEŠAVA NEKOM DRUGOM, VAN NAŠEG PORODIČNOG KRUGA I OKRUŽENJA NAŠIH
PRIJATELJA? DA LI STVARNO SLUŠAMO PRIČE SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA I
DA LI SMO SPREMNI DA SE SUOČIMO SA SPREČAVANJEM SEKSUALNOG NASILJA
NAD DECOM BEZ OBZIRA NA NJEGOVE POJAVNE OBLIKE?**

*Udruženje Roma
Novi Bečej*

SOS na jezicima nacionalnih manjina

ISBN 978-86-900282-1-4

9 788690 028214